O *BOGatstvu suosjećanja*

Vinko Rožić

info@vinkorozic.com

Predstavljena knjiga Josip Bošnjaković i Sanda Smoljo-Dobrovoljski, *BOGatstvo suosjećanja*. Kršćanska sadašnjost, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Hrvatsko katoličko sveučilište; 2. izd., Zagreb – Đakovo, 2025.

Jednoga ranog svibanjskog[1] popodneva 1650. godine, doduše dana manje kišnoga nego što je danas naš, mladi Trogiranin Marin Statilić[2] posjetio je svoga prijatelja Nikolu Ćipika. Uslijedila je čestitka uz pokoju čašicu zdravice, jer Marin je upravo završio studij prava u Padovi. Razgovarali su živo i srdačno, premda ne i predugo – Nikola je morao za poslom. Ostavio je zato svoga mladoga prijatelja da se sam zabavlja u knjižnici.

Inače vrijedan i učen čovjek, kad god bi navratio doma sa studija Marin je više vremena provodio u toj knjižnici drevne palače obitelji Ćipiko nego igdje drugdje. Ovaj put, posegnuo je za nekim svescima klasične poezije. Prelistavao je jednoga za drugim, nešto duže zadržavajući se na Horacijevim pjesmama. Kad, najednom, uočio je nešto što ga je iznenadilo i oduševilo. Protrljao je oči i ponovno iščitao nekoliko rukom ispisanih redaka. U starinskom svesku, zajedno s Horacijevim pjesmama nalazio se i prijepis *Satirikona* Petronija Arbitra. No ono što je Marina zateklo je to što je prijepis sadržavao *Trimalhionovu gozbu,* dakle upravo onaj dio Petronijeva komično-satirično-pustolovnog romana i prvog takova europskog remek-djela, koji je netragom bio nestao prije najmanje dva stoljeća.

Pronašavši, dakle, izgubljeni dio rukopisa, Marin je bezodvlačno o tome obavijestio prijatelja Nikolu. Nikola nije puno hajio za nekakve tamo antičke retke, no suosjećao je sa svojim mladim prijateljem, pa ga je povezao s poznanikom i susjedom Ivanom Lučićem. Lučić bi—pravnik,

[1] Govornikova procjena, prema: Nella Lonza, »Dubrovački studenti prava u kasnom srednjem vijeku«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 48, 2010., str. 22.

[2] **Statilić** je hrvatska inačica latinskoga **Statileo**, izvorno **Stanošević** (Ivan Delalle, *Guide to Trogir*, 3rd renewed edition, Općinski Turistički savez Trogir, 1966., str. 6), ili **Stanojević** (Ivo Babić, *Trogir*, Grafički zavod Hrvatske - Spektar, Zagreb, 1976., str. 16.).

kartograf i nama danas poznat kao otac hrvatske moderne historiografije—znao što s tim.

Lučić je tjednima proučavao rukopis i po nekolicini pokazatelja utvrdio da je po svoj prilici autentičan.[3] Odmah je pismom o tom izvanrednom otkriću obavijestio svoga dugogodišnjeg prijatelja, glavnog upravitelja Vatikanske knjižnice Stjepana Gradića.

~ Prikratit ću nastavak ove uvodne priče, kako ipak ne bismo ovdje prosjedili do svibanjske godišnjice Marinove diplome. ~

Lučić je nedugo potom (1654.) preselio u Rim, odakle uporno potiče Marina Statilea da rukopis objavi. Gradić je također bio uvjeren da se zaista radi o pronađenom Petronijevu tekstu, te se složio s Lučićem da bi ga trebalo što prije učiniti dostupnim znanstvenoj javnosti. U raznim peripetijama proći će desetak godina prije nego će rukopis vidjeti svjetlo dana.

Kad što?

Udriše po rukopisu drvljem i kamenjem, da je falsifikat, u svojim objavljenim raspravama dva velika učenjaka, Ivan Kristof Wagenseil i Henri Valesius. Lučića je pak ponajviše zapeklo to što su se prezrivo izrazili o Trogiru i o Trogiranima. Suosjećajući sa svojim prijateljem Trogiraninom, a i zato što je inače bio čovjek vrhunska znanstvena integriteta, Stjepan Gradić je objavio moćnu apologiju autentičnosti rukopisa, odnosno *Trimalhionove večere*, i njome u potpunosti dovršio svaku daljnju raspru o autentičnosti rukopisa u tadanjim europskim znanstvenim krugovima. Štoviše, da dobro utisne točku na »i«, objavljenu apologiju potpisao je imenom pravnika mladca Marina Statilića. Danas se taj glasoviti kodeks neupitne autentičnosti čuva u Nacionalnoj knjižnici u Parizu.[4]

Lučić je, poslije će zapisati, vlastito pregnuće u tom smislu crpio ne jedino iz znanstvene pobude, nego, parafraziram, i na opetovanom samonadilaženju na slavu Domovine,[5] a Stjepan Gradić—polihistor, isusovac i neumoran borac za opstojnost Grada nakon velike trešnje, odnosno razornog potresa na Veliku srijedu 1667.—u povijest će ući kao *otac Dubrovnika*.

Kaže se kako o velikim stvarima treba ili šutjeti ili dolično govoriti. *Bogatstvo suosjećanja*, djelo autora dr. Bošnjakovića i dr. Smoljo-Dobrovoljski, kroz psihologijsko-teološku matricu dolično progovara, valjano znanstveno argumentira i, smatram, napućuje i znanstvenika i čitatelja laika na promišljanje te poduzimanje konkretnih koraka za pravilan razvitak sposobnosti suosjećanja kod sebe, kod drugih, kod obitelji, kod stručnjaka, u društvu.

Premda ovo, kako vidite, nije klasičan osvrt na knjigu, ipak ću reći nekoliko riječi na tom

[3] Epistula Iohannis Lucii ad Valerium Ponte: die octavo ante Id. Iun. MDCLXVIII A. D. / Giovanni Lucio, DIGITALNA.NSK.HR http://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:238:438431

[4] Elegiae et poemata. Bibliothèque nationale de France. Département des Manuscrits. Latin 7989. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52000969w

[5] Miroslav Kurelac, »*Illyricum hodiernum* Ivana Lučića i ban Petar Zrinjski«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 6, 1969., str. 154; Ivan Lučić, *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske*, prir. i prev. Bruna Kuntić-Makvić, Latina et graeca VPA, Zagreb, 1986., str. 359-361.

tragu. U svemu, sadržaj *Bogatstva suosjećanja* logično je koncipiran i pitko sročen. Težište ću staviti na one dijelove koji se tiču psihologije, pošto je kolegica Kuzek Marević težište stavila na teološke dijelove. Tri su mu glavna stupa:

1. Bog kršćana postoji i suosjeća
2. Suosjećanje je dobro i za individuu i za drugoga te za društvo
3. Moguće je metodološki razviti sposobnost suosjećanja

Ta tri glavna stupa nose matricu prvo pomnje, zatim horizontalnog i vertikalnog pravilnog razvitka sposobnosti suosjećanja na dobrobit vlastitu i drugih, i što je, kako autori ukazuju, potvrdila neuroznanost. Pritom, autorski dvojac Bošnjaković – Smoljo-Dobrovoljski naslanja se na znanstveni instrumentarij. To je, dakako, sasvim očekivano, budući da su oboje i znanstvenici i dugogodišnji praktičari psihoterapeuti.

Zbog njegova opsega, ne bi bilo dalekosežno ovo djelo okarakterizirati interdisciplinarnom meta studijom pa niti svojevrsnim priručnikom. Naime, posežući za čitavim nizom što klasičnih što recentnijih psihodinamičkih teorija – primjerice, Freudove, Eriksonove, Winnicottove, Grigolettove i brojnih drugih – pa istraživanja, primjerice, od Miltonova do onih dr. Smoljo-Dobrovoljski – autori čitatelju pokazuju i dokazuju kako je suosjećanje kao imenica i kao glagol – a glagolu daju prednost – zapravo neizostavan gradbeni čimbenik i kako jest moguće metodološki pospješiti djetetovo odrastanje u zdrava čovjeka i time doprinijeti stvaranju zdravoga društva i zdrave kulture. Budući da je deterministički nazor u nesuglasju s kršćanskom antropologijom, autori preciziraju ono što smatraju osobito vrijednim kod teorija i studija koje kontekstualno razlažu.

Suosjećanje proizlazi iz ljubavi. Autori zato podrobno tumače i korijen i posvemašnju vrijednost suosjećanja, njegovo bogatstvo. Obrazlažu također istosti i suptilne, a i one ne baš tako suptilne, razlikosti između suosjećanja i pojmova koji se ovlaš i zapravo netočno rabe kao sinonimi za suosjećanje. Tako, potanko objašnjavaju, naravno, što je suosjećanje, ali i što su suosjećajna ljubav, samosuosjećanje, solidarno samožrtvovanje, empatija, altruizam, milosrđe i sućut, te kako međe tih različitih pojmova nisu uvijek čvrste niti lako razaznatljive, nego da se rečeni pojmovi u stvarnosnom smislu dijelom preklapaju.

Budući da *Bogatstvo suosjećanja* razlažu kroz dvojaki zor, Bošnjaković i Smoljo-Dobrovoljski čitatelju zorno ukazuju na konstrukt njihova djela:

U našoj knjizi promišljamo o suosjećanju, odnosno kako biti suosjećajni, koje su prednosti suosjećanja, promatrajući kroz perspektivu teologije, ali i perspektivu psihologije. Temeljna razlika jest upravo u razumijevanju ontološkog značaja suosjećanja. Iz teološke perspektive sebstvo se suosjećanjem obogaćuje, dolazi do izražaja božanska nit koja sve jače veže dimenziju vječnosti s dimenzijom prolaznog vremena. Iz psihološkog kuta gledanja suosjećanje je ljudska kvaliteta koja doprinosi boljem suživotu ljudi, ali isto tako utječe na psihološku dobrobit osobe koja suosjeća i dobrobit osobe prema kojoj se iskazuje suosjećanje.[6]

Upravo u vrijeme Statilićeova, Lučićeva i Gradićeva uvodno izložena pregnuća, odnosno koju godinu prije, u svom djelu *Rasprava o metodi* (1637.) René Descartes je iznio svoj »*Cogito, ergo sum*«, pa ga detaljnije razradio par godina poslije (1641.) u *Meditacijama o prvoj filozofiji*. Time je učinio preokret u filozofiji i razumijevanju ljudske egzistencije. Naime, prije Descartesa, srednjovjekovna filozofija bila je uglavnom utemeljena na teologiji i aristotelovskoj skolastici, gdje se znanje temeljilo na autoritetu, tradiciji i božanskoj objavi. Usput budi rečeno, ove 2025. godine, 800. je obljetnica rođenja Tome Akvinskoga, glavnog mislioca skolastike, odnosno sinteze aristotelovske filozofije s kršćanskom teologijom. S Descartesom je, dakle, došlo do pomaka prema racionalizmu—stavljanju ljudskog razuma u središte spoznaje.

Cogito, ergo sum, taj kopernikanski obrat u misli, mogli bismo nazvati plodom stabla spoznaje dobra i zla. Jer, prekretnica je, kako je primijetio Chesterton,[7] koja je otvorila vrata čovjeku da napusti Boga i prigrli gotovo bilo koje vjerovanje na koje usput naiđe. I što? Eto boljke koja nagriza moderni naš svijet u kojem tumaraju kojekakvi samoprozvani bogovi. Ne ispravimo li taj svoj »problematičan« status »bogova bez Boga« – o čemu je koncem 80-ih promišljeno i vješto pisao američki filozof Gerald J. Galgan[8] – zaista riskiramo eroziju naše suštinske ljudskosti, i to puno prije nego bismo se morali suočiti s vlastitim konačnim nestankom.

Ako bi se dogodilo da *logos* ustupi mjesto *regnum regno non praescribit leges*, odnosno pseudo-logičkoj tvrdnji obilježenoj dubokim epistemološkim manama, nekoć plemeniti *zoon politikon* bio bi sveden na stanje zbunjene zvijeri osuđene na neprekidno lutanje i konačni pad u ponor egzistencijalnog zaborava, bez ikakve mogućnosti za shvaćanje čak i temelja vlastitog bića. U tom bi slučaju, smatram, nastupio potpuni pad čovjeka, bića koje više ne bi moglo biti nazvano Božjim bićem, dakle tragačem i spoznavateljem Istine, nego karikaturiranim pretendentom na stvaranje vlastitih istina. Trebam li i tumačiti sve nakaradne pojavnosti koje, srećom danas u još uvijek manjoj mjeri, proizlaze iz takova promašenog uvjerenja, da svatko može biti tvorac Istine, autoritet dobra i zla?

Pa ipak – da ponovno posegnem za Galganovom misli[9] – ispod tanašne površine modernog,

[6] Josip Bošnjaković i Sanda Smoljo-Dobrovoljski, *Bogatstvo suosjećanja*, 2. izd., Kršć. sadašnjost i dr., Zagreb, 2025., str. 74
[7] Gilbert K. Chesterton, »The Paradoxes of Christianity« u: *Orthodoxy*, Lane, New York, 1908.
[8] Gerald J. Galgan, »The Changing of the Gods«, *Sacred Heart University Review*, Vol. 9, Iss. 1, Article 3., 1988.
[9] Gerald J. Galgan, *The Logic of Modernity*, New York University Press, New York, 1982.

poglavito zapadnog čovjeka, njegovi srednjovjekovni kršćanski korijeni i dalje žive i ostaju snažni. Možda su zato neke struje u našoj, i ne jedino našoj!, kulturi, premda naizgled snažne, ipak samo prolazne. I možda ovo katolik progovara iz mene, ali čini mi se bjelodanim kako su još uvijek brojni oni čiji pogled nije zamagljen maglom nihilizma i bezumnog subjektivizma, te da zabludjele mijene moderniteta još nisu, a niti bi to mogle, ubiti Boga ni zdravonaravan razvitak čovjeka i njegovo postojanje sukladno postulatima Istine, utisnutima u čitavom našem biću, pa i u najskrovitijem zakutku naše duše.

I najmanji plamen svijeće uvijek pobjeđuje svu tamu svijeta. Na toj moćnoj, istinitoj misli, i nasuprot zastranjenim tezama koje zagovaraju jedino *što* je čovjek, autori kroz interdisciplinarni zor uspješno razlažu bogatstvo suosjećanja i daju dalekosežan odgovor *tko* je zapravo čovjek kao individua, kao dio obitelji, kao dio društva, kao nositelj Bogom dana života.

Autorima srdačno čestitam na ovome vrhunskom djelu i svakako ga preporučujem pročitati.

Izvori uvodne pripovijesti

Opis pronalaska Petronijeve *Trimalhionove gozbe* u Trogiru i njegove daljnje sudbine zasniva se na sljedećim izvorima:

- Veljko Gortan, »Ivan Lučić i trogirski kodeks Petronijev«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,* 6, 1969.
- Bratislav Lučin, »Petronije na istočnoj obali Jadrana: *Codex Traguriensis (Paris. Lat.7989)* i hrvatski humanisti«, *Colloquia Maruliana*, 23, 23, 2014.
- Nicola Pace, »Nuovi documenti sulla controversia seicentesca relativa al Fragmentum Traguriense della Cena Trimalchionis di Petronio«, Seminari Romani di Cultura Greca - Quaderni; 10. In: *La cultura letteraria ellenistica: Persistenza, innovazione, trasmissione*, Ed. Melandri, V., Roma, 2007, 305-336.
- Petronije Arbiter, Gaj. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2025. Pristupljeno 14. 5. 2023. https://www.enciklopedija.hr/clanak/petronije-arbiter-gaj.